שנה חמישית

HAMICPE

Nr. 5.

מחיר החתימה על ״המצפה״ עם ההוספה הספרותית החדשית ״רמת המצפה״:

באוסטריא-אונגריא:

לשנה . . . . — 7 כתרים
לחצי שנה . . . . . 3.50 ״
לרבע . . . . 1.75 ״

באשכנז:

לשנה . . . . —.8 כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על ״המצפה״ בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.

אין הנחה מהמחיר.

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטח

ברכת מז״ט חצי הכתר. בראש הגליון שני כתרים.

גליון בודד 12 הלר.

המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ״א גם שם מקומו הקודם.

קאנטא של פאסטשעק נומר 76.918

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה

„HAMICPE“

ul. Św. Sebastyana 32. Kraków.

(בחוץ לארץ להוסיף: Oesterreich.)

קראקא, כ״ט שבט פ׳ משפטים הרס״ח. | גליון ה. | Kraków, 31 Stycznia 1908.

רעגינא דערפלער   פייבל שמערלער

מאורשים בחדש שבט

סטאניסלוי   קראקוי

הודעת ועד הגליל הציוני בטרנוב.

לפי החלטת ועד הדיסטריקט הציוני ממערב גליציא, לקכוע בעירנו טרנוב אורגניזציא גלילית, נתחלף מהיום הועד לעבודה ציונית לוקלית לועד הגלילי. ואלה הערים הנכנסות כגליל זה: טוכוב, מיעלעץ, זאבנא, שטשוטשין, ראדאמישל, וואיניטש, ברזעסקא, פילזנא, דאמבראווא, זאקליטשין, ראדלוב. — למען יוכל הועד למלא חובותיו הוא פונה לכל החבורות ולחברים פרטיים מהערים הנ״ל, השואפים להחיתנו הלאומית, בבקשה, לבוא אתנו בדברים בעניני-הציונות ואנחנו נשתדל לברר כל אותן השאלות, שיעמדו על הפרק. הועד שלנו יעמוד בהתקשרות תמידית עם כל האגודות וחברנו בדעה בערים הנ״ל.

מכתבים לשלוח על כתבת:

Dr. A. Salz, für Z. K. C. Tarnów.

טרנוב, 14 ינואר 1908.

בשם הועד הקרייזי:

יוסף מיללער, מזכיר.   דר. אברהם זאלץ.

בזכות הדבור העברי.

ב„המצפה״ גליון ד׳ יצא בן עירי מר אבא אפפעלבוים במאמרו „לא בן אהי״, לערער נגד השיטה הנהוגה בכל השפות הנקראת „שטת ברליץ״ והמכונה בלשונינו „עברית בעברית״. כל אלה אשר לא ידעו את מר אפפעלבוים ואת השקפותיו השתוממו בודאי על מאמרו, שרק לשלול בא, להתנגד נגד השטה ההדשה ולא גלה איזו שיטה היא הנכונה בעיניו. לכן ארשה לי, כפי אשר אני יודע את השקפותיו, לבאר את דעותיו ולהשיב עליהן, ועי״ז יובנו להקורא כמה פרשיות סתומות של מאמרו.

למר אפפעלבוים לא ידיעת הלשון העברית העיקר, היא אינה נחשבת בעיניו למאומה; העיקר הוא ידיעת היהדות והכמת ישראל בשעור היותר רחב. וע״כ הוא מואס בלמוד השפה בכלל, לא רק באיזו שטה, ורק מפני כי השטה הטבעית נהוגה בכל בתיה״ס העברים קלע את הצי זעמו נגד השטה הזאת. וע״כ הוא קורא אל הצעירים: „אם באמת ובתמים הפצים אתם וכו׳ אז תיגעו את עצמכם להבין את הזיונות הנביאים ואת ספרותנו העתיקה. גם אני אינני מתנגד, כמובן, להפצו זה. אבל מה ענין זה להדבור העברי? למר אפפעלבוים נתערבו המושגים והוא הושב, כי כל יודע עברית צריך להיות ג״כ ת״ח וגאון. אבל האפשר כדבר הזה? האם יוכלו כלם להיות בקיאים בכל ענפי המדע היהודית? למוד השפה להוד, ידעת היהדות להוד. אצל מר אפפעלבוים אחד הוא המושג של ידיעת השפה עם המושג „הכמת ישראל״. אבל באמת זה הוא ענין בפני עצמו. הרי גם עפ״י השטה הישנה לא היו כל התלמידים הכמים וסופרים. ככר אמרו, כי אלף נכנסים למקרא ורק אחד יוצא למשנה. אבל לא זאת היא שאיפתינו. אנחנו נחפוץ רק כי כל העם יבין וידבר עברית, יוכל לעיין בספר ועתון עברי. זוהי שאיפת ה„עבריה״. אם חשב מר אפפעלבוים, כי השטה עב״ע תעמיד לנו רק מלומדים וסופרים, — אז בו האשם, כי קוה לגדולות כאלה. איך הוא בעמים אחרים? הכל פולני, וגם זה שבקר בה״ס לעם ואיזו מחלקות של הגמנזיה, יודע את כל הספרות הפולנית ובקי בכל סעיפי סעיפיה? והעלתה במחשבה של איזה פולני להגיד, שלפי שאין כל התלמידים יודעים את חזיונות קראשינסקי ומיצקיעוויץ על בריים, אין כדאי בכל בתי-הספר, אין ערך לכל הדבור הפולני? ועלינו לדעת, כי יש עוד הלוק גדול בין הספרות הפולנית, ובין „הכמת ישראל״. כי היהדות הוא ענין מדעי, פילוספי, ואיך אפשר לגזור על כל איש מישראל החפץ לדעת עברית, כי ידע את כל הספרות, את כל התורה, את החקירה, את הפילוספיה הדתית וכו׳. וכל מי שאינו יודע את כל אלה נקרא אליו נש הלאה! אל תקרב הלום, כי אתה רק „פטפוטי מלים״ תדע ולא „הכמת ישראל״? אבל באופן כזה תוכל השפה העברית להיות—כמו שבאמת יהפוץ מר אפפעלבוים — קנין של פרטים „יחידי סגולה״, אריסטוקרטי הרוח, „הכמי ישראל״. ועי״ז יתנגד ג״כ להדבור העברי. זוהי מסקנא צודקת מהשקפתו הריאקציונרית, כי מה לו ולהדבור של ה„המון״? אם גם „ישמע קול הצעירים ברעם״ בשפת עבר? כל זה איננו שוה מאומה.

אולם אצלנו צעירי ישראל, ההפצים בתהית

פיליטון.

טָעוּת.

ספור

מאת ראובן פאהן — האליטש.

(המשך).

„אדוני פולק בוטח בו מאד... מקבל הוא מאתו שכר הגון לחדש... סוחר... התדמה כי חייצי שלנו אינה צודקת? פקחית היא...״

„מה? מה את אומרת? אם עלי לקחת סוחר כזה. מוטב שתשב במקלעות לבנות... ואת הסכימי לחהן בנילו?!

„לאו דוקא... אמרתי כי טוב לקחת סוחר... ומה גם שחייצי חפצה בכך. אין כופים היום את הילדים..״

הדמיון בלבד בין יודמאן ובין חתן בשביל כתו, גדה את עצבי משה׳לי, הנרגש למיום שמצא גם באשתו מהנגדת לחפצו, לקחת בחור מושלם וחסיד... חושב הוא, כי עוד ידבר עם יענטי קשות ויטנה לחפצו... למועד אחר... ומאשר הגיעה שעת מנחה הלך לו עתה אל הקלויז, ויענטי נכנסה הביתה ותשלח את חייצי „לשמור את החנות״ כחצי שעה, כי עם חשכה נוהגים לסגרה, באשר סחורות-ארג אין קונים לאור הנר.

חייצי — נערה בעלת קומה ממוצעת, פנים עגולים הדומים לפני אביה, יופי בינוני, וראש מסורק ברוב כונה   יצאה החנותה, ובידה רומן פולני, כי אוהבת היא בכלל את הקריאה תמיד. יושבת היא לה על ספסל, פותחת את הספר וקוראת בלחש באגרת המונחה בין הדפים: „לעלמה הכבודה מרת בײנבין! אוצר שלי! איני מדקדק מי חיב תשובה למי, כי כתיבתי משביעתני ענג כמו הקריאה, ממקום אחד הכל בא ולמקום אחד הוא שב... הבנתי, כי יש לך מלחמת-הגנה כנגד השדוכים... באה העת, כי אפנה לאביך הנכבד... אקוה לבקר אחכם אחרי חדש אחד, ואז אשמח לראותך פא״פ ולעשות שם דבר-מה בשביל עתידתנו... היי שלום. מוקירך ד. יודמאן״.

היום אחרי הצהרים קבלה את המכתב, ובשעה שאמרה לאמה, כי תלך אל רעותה דבורה, הובילוה רגליה אל הדואר, ושם מצאה את המכתב „פוסט-רסטנטה״. כשתי שנים היא מחליפה אתו אגרות באופן זה, אך שום מכתב לא זעזע אותה כזה של היום. חפצה היא בגלוי הסוד לאביה, ויראה ממנו... לאמה גלתה לפני שבועות מספר את האמת, שחפצה היא ביודמאן, יען אדם מן הישוב הוא, סוחר משתכר, ואשתו לא תצטרך להעמל בשביל פרנסה. אך לגלות לאביה!... אי אפשר... יעשה זאת דאויד שלה בעצמו...

הא! — וכי לאמה גלתה את הסבה האמתית? יהודיה פשוטה זו, שכל ימיה עסקיה בפרקמטיא וב„נחלת צבי״, אפשר היא תשיג את שאיפותיה? לה חסרות בודאי התפיסה וההשקפה הזאת... ובהנאה-עצמית היא צוחקת: אני מרוממה ונעלה כבר על הפנטיקה... שילר המשורר שלי פקח את עיני ויפח בי רגשות אחרים... כן, דאויד הוא אידיאל! אדם יראה את העולם, שאינו מתעפש במקוה, שיודע את יתרון האשה על הבעל... אדם נאור ומשכיל, ציוני, דייטש! — „קלארה אהובתי, רצונך בכך או בכך?״ ידבר אליה באמרי-חמאות... והיא משוה לנגדה את עתידה הנעים... ובדמדומי-הערב היא קוסמת בדמיונה את הפגישה הראשונה, איך בא אז ויקה את לבה...

החשבה נקרעה משולי העבים, אשר בלעו את השמש במערב, ותרד על העירה, ותהגנב לתוך החנות.

„...ערב טוב, עלמה ביינבין!״ מצלצל פתאום קול כל-כך ידוע. חייצי מתעוררת ממחשבותיה. האמנם זהו קולו, או אולי מצחק בה דמיונה? —

„א, מר יודמאן!...״ והיא שולחת לו ידה בתמיה.

„השתוממי, יקרה, — הוא מתחיל בהוכחו, בי אין שומע — שבאתי קודם הזמן המיועד? ע״פ מקרה

האומה, הדבור הוא דבר חשוב מאד: אנחנו המתרכזים מסביב להסתדרות „העבריה" חפצים להחיות את השפה, לעשותה לשפה חיה, לשפת השוק. והתוצאות כבר נראו עתה. כי בעוד שהיתה שפתינו רק שפת „חכמי ישראל" היתה אמנם עשירה בניבים ובמליצות יפות, במושגים מדעיים ופילוסופיים, אבל היתה עניה בהמבטאים היותר פרימיטיביים, במלים מחיי יום יום. מהלשון ומהסגנון היה נודף ריח קבר, של אבק ישן, השפה היתה חנוטה ומקומה היה אז בין המתים בארכיבים וביבליותיקאות הקיסריות, ואינטרסה היה בשבילה רק לחוקרי קדמוניות ויודעי לשונות הקדם, וכל מיני „חכמי ישראל". ואנו הצעירים חפצים בשפה חיה, בשפה מדוברת קולטורית, בשפת עם.

מר אפפעלבוים בשנאתו להעממיות ולתוצאותיה הדבור העברי, יסמוך על ביאליק, ובהתלהבותו הוא מכנה את כל מתנגדיו בשם „ננסים". „הכם הזהר בדבריך!" איך תוכל, איך תרהיב בנפשך לכנות, חבר תלמידי חכמים וסופרים מפורסמים, אשר כלם היו באותו מעמד בהאאג והתנגדו לביאליק, בשם „ננסים"? הגם את בריינין אביר הסופרים, אשר התנגד לביאליק, תכנה בשם „ננס" „ההפין תמיד להיות בראש"? אל נא בחמתך אדוני. אל עליך בהתרגזך לשכות עם מי יש לך דין ודברים, ולהגיע בהתנגדותך עד לידי אבסורדים משונים.

ועתה עוד דבר על דבר השטה הטבעית. אינני מורה ומאד לא נעים לי להתערב בוכות, אשר אינני מומחה בו, אבל בכל זאת ארשה לי לסתור את הוכחותיו של מר א., שאינן עומדות אף בפני רוח מצויה. עיקר התנגדותו לשטה הזאת הוא, כי התלמידים לא יאריכי ימים בלמודם „רק יעשו „קורסין" על איזו הדשים ובאשר אך יגמרו את ספר ההכנה יאמרו: דים". אם זוהי הוא כל טענתו, מדוע יצא בסופה וסערה, להלום נגד השטה? הלא רק בהתלמידים האשם. תאב אנכי לדעת, מה יעשה מר אפפעלבוים לתלמידים כאלה. אם אין להם חפץ בלמוד הקל והטבעי, כי אז בש"ס ופוסקים ובכל הספרות העתיקה על אחת כמה וכמה שלא יהיה להם השק. והאם לא טוב מעט מלא כלום? ברור איפא, כי לא נגד השטה יצא מר א., בי אלמלי כן היה אומר, כי השטה התרגומית או אחרת תיטב בעיניו, אבל הוא הוציא כליון חרוץ על כל הדבור העברי, שהוא בעיניו מעשה נערות והעיקר הוא חכמת ישראל. אבל הלא יודה מר א. כי לא נוכל להפוך את ביה"ס לילדים, לבי"ס גבוה, לאקדמיה עברית.

מר אפפעלבוים שואל הלאה ביחד עם מר גונצר: „אים הגבורים החדשים, שקמו לנו מתוך המיתודות? מובן מאליו, כי בברלין אינם. אבל ישנם בלבוב ובכל גליציא המזרחית. באו נא שמה ותשמעו סטודנטים — אשר מר אפפעלבוים מזלזל כ"כ בהם — מדברים עברית היטב, ואיזו מהם בקיאים היטב בהספרות העברית, וגם מעט ב„חכמת ישראל". באו ותשמעו איך נערים ונערות ידברו במבטא נעים ומצלצל, ואז תדמו, כי בירושלים הנכם, ולא תאמינו למשמע אזניכם.

אם לא קמו לנו עוד מתוך אלה חכמים וגאונים, עליכם לדעת, כי זה עת קצרה אשר התעוררה התנועה, זה עתה החלו ללמוד עברית, ואיך נדרוש, כי מיד יצאו מהם גאונים? אין קפיצות. גם ביה"מ לא חנך לנו גדולים רק אחד ושנים במשך כמה דורות. היו מתונים, אדוני! בכל אופן אם נאמין בעתידה של השפה בגולה או לא — גם אני אינני מן האופטימיסטים — נגד השטה הטבעית לא נוכל להגיד מאומה. ואם רק יוסיפו צעירינו ללמוד באותה שקידה ובאותה ההתלהבות, שהם לומדים עתה, כי אז נזכה לראות, כי גם השטה „עברית בעברית" תעמיד לנו גאונים ו„חכמי ישראל", אולי גדולים מאשר הקימה לנו השטה הישנה.

משה וויעזענפעלד.

ענינים מדינים

מהפרלמנט האונגרי. המפלגה השלטת עשתה חוזה עם האפוזיציא, שלא יעכבו את גמר החוק החדש ע"ד הקון סדרי הפרלמנט, שלא יוכלו מתעקשים להפריע את המו"מ בו. התקון נעשה. מה שלא רצתה מפלגת הפרוד בהיותה מועט והורידה בעבור זה את המניסטריים טיסא מכנו, עשתה עתה לאחרים. באשר בקש טיסא להקן תקנה כזאת אמרו עליו שהוא כוגד בעמו, גוזל החרות. אבל אם אחרים הם מועט והם רוצים להשתמש באיתה החרות, שבל כך נלחמו בעבורה המניסטרים של עכשו, הם באים בתחבלות טיסא ואינם נכלמים מפניו, אף שהוא יושב עתה ומביט ושוחק. ולמען לא יעמוד להם התקון הזה לשטן, כאשר ישובו להיות המועט החולק אחרי הבחירות החדשות, ההנו בפירוש, שהתקון יחול רק עד הבחירות. — המניסטר לעניני החוץ אהרנתל הרציא באריכות כוער החוץ של הדלגציא האונגרית ע"ד מצב הפוליטיקה. לא גלה כל חרשות, שלא נורעו עד כה. אף שהעתונים היומיים הפליגו בשבח רבריו. ראויה להזכיר רק הודעתו ע"ד חבור מסה"ב של בסניא עם טורקיא ויון, להיות דרך ישרה מאירפה לכל ארצות המזרח.

ברית המסחר עם סרביא. סוף סוף הביאה ממשלהנו את המו"מ עם סרביא ע"ד ברית-מסחר לידי גמר. מעתה יפתח גבול מרביא למעשי חרשת של אוסטריא וסרביא תביא פרי בהמתה לשוקי אוסטריא. מכס הגבול בין שתיהן פחות מזה, שנקצב בינן ובין ארצות אחרות. סרביא הקטנה נוכחה, כי לא תרעיב את אוסטריא ויותר ירדו לשחת האכרים הסרבים, שאין להם מה לעשות בםקניהם. לנו תביא הברית טובה, כי מחיר הבשר ירד מעט ולבעלי התרשת יהיה שוק בטוח וקרוב.

מהעולם הציוני.

הבחירות לועד המדינה. באספת צירי ועד הגלילות של גליציא נמנו וגמרו להשתתף במלחמה הבחירות לועד המדינה. להוציא את הדבר אל הפעל ולסדר את ההכסים נמסר לועד מיוחד.

הציונות באונגרן. מפרסבורג מודיענו מר מח"ר: ביום א' שבוע זה היתה אספה בללית לציונים פה. הנשיא מר בטלהיים הראה על פעולות רבות, שפעלו הציונים בשנה הזאה בעיר, שהוציאו את הקהלה מתררמתה, לפעול לטובת הצבור. ועוד יותר נכונים הם לפעול להבא, כי הנהגת הקהלה בידיהם היא. משנה הנשיא מר וייס הראה מה פעלה הציונות בעיר בעד ספרותנו וחכמתנו. בדרשית וחניגיות החיו הציונים את העם היהודי, להגות ברוח יהודי ולאהוב את עמם ועד כה לא היה בעיר אף שמץ מזה, מר קמלושי הרציא על חשבונות הח'. הציוניה התאמצו לאסוף בכל שעת הכשר כסף לקפה הלאומית ועשו אניטציא רבה לפריעת כסף המפלגה שקבע הקנגרס בשנה הזאת. נתקבלה הצעה, לכונן שלשה קורסים, ללמוד עברית וספרות, לעורר את העם לידיעת היהדות. יוריסטים, שהיו באספה, קבלו על עצמם לעשות אניטציא רבה בבל בתי המקרא שבעיר, לעורר את היהודים לרוח לאומי. בקרוב ייסד פה סניף לח' ציון לסטודנטים ויש לקוות, שהרבה מהם שפשעו בעמנו ישובו לעמם. לזכרון נצחון הציונים בבחירת הקהלה החלט לרשום את יום הנצחון בספר הזהב. — מקאשאו מודיעים אותנו: כל האומר אין ציונות באונגרן יבא נא הלום ויראה טעותו. ציוני קאשאו יובלו להיות למופת גם לציוני גליציא. פה עיסקים בציונות לשמה. לתחית האומה במלוא מובן המלה. מענין מאד לראות את הרושם, שעשה פה המכתב החוזר של הוה"פ הציוני. הוא הפיח רוח חיים חדשים במחנה הציונים. צירקולרים נדפסו ונפוצו בהמון רב בהתלהבות, לעורר את העם להתאגד להחית ישראל על אדמתו. במשך שני ימים נוספו נ"א חברים חדשים

קבלתי אתמול צו מן הפירמה, לנסיע קודם בערים האלה. ואני רוחש לה תודה בעבור זה... מכתבי משלשום קבלת?..."

„קבלתי, דאויד, קבלתי..." ועיניה הממללות מבונות אליו.

„ברצוני לדבר עם הוריך, התרשיני?..."

„עשה כפי בינתך... אמי כבר יודעת. היא מסכימה... רק האב... יהודי מעולם ישן נושן, פנטיק..."

ברגע זה נשמע קול יענטי, הקוראת מפנים הבית: „חייצי, מדוע לא תסגרי את החנות?"

„אמי — היא עונה מיד — בא ארח..."

האם יצאה החנותה, הכירה קולו של יודמאן, והבקשו להכנס רביהה. חייצי רוצה לסגור את דלתות החנות, אך דוד מקדים לה, ושלשתם באים אל החדר המואר.

„ואיה ר' משה'לי?" היתה שאלתו הראשונה של יודמאן אחרי שבתו. פניו השחרחרים והרצינים וזקנו העשוי בפי טעם פרנצי, נהנה לו תמונה מנומסת, ובגדיו האירפים הראו פשטות, אך טעם.

„בעלי הלך להתפלל מנחה-מעריב. יוכל היות שישאר שם, ללמוד דף גמרא, או יבא לביתו וילמוד", מטעימה יענטי בגדלות את רבריה האחרונים.

חייצי מתאדמת ומעירה בהתנצלות „אבי הוא ארם מהרור הישן... רגיל הוא בכך..."

„טוב מאר..." עונה דוד. „לוא ידעתי את התלמוד ולוא היה לי פנאי, כי אז אולי ישכתי אף אני לשאוב מים חיים ממעין קרומים זה..."

בחדר-הבשול נשמעה פתיחת הדלת. יענטי מהרה שמה, כאלו ידעה שבעלה בא. „הסיכן יודמאן בא עתה... יושב בביתנו..." היא מלחשת לו.

„למה הבאת אותו הביתה?... סחורה תבחרי מחר בבקר בחנות..."

„שא... קבלהו בסבר פנים יפות.. שכחת, בי נזקקים אנו לו בדבר הקפת מטפחות הדיביט?...

שניהם נכנסו. דוד קם בפני משה'לי, ואחרי שאילה-השלום ישבו אצל השלחן.

„מה נשמע חדשות בעולם?" שואל משה'לי בכרי לצאת ידי שיחה.

„מה מצב המקחים של הסחורות בביזון החדש? התוכל להוזיל איזו פרוטות על מטפחות הדיביט?" שואלת גם יענטי

„אם יש רק יבלת כל שהוא, אז אני מוזיל בעדבם המיד... — עונה דוד, ומוסיף — עתה בערב לא הכחרו, הא? אי אפשר להכיר את הצבעים בדיוק... אני לן באן, ותובלו לבחור בבקר. בן?"

„בודאי כן..." מסכימה יענטי.

„אם כן אלך לי — קם דוד ממושבו — ולא אבטל את ר' משה'לי מלמור הגמרא..."

„חלילה... — מתנפלת יענטי לתוך דבריו — בעלי אינו בטלן. זמן תורה לחוד וזמן סחורה לחוד... הלא תשתה אצלנו תה?.."

מבטה של חייצי פעל, שיתרצה דוד להשאר עוד ולבלות פה את הערב. —

ג.

באכסניה „הנשר הזהב" התקבצו הנוסעים בערב שבת בין-השמשות אחד אחר, אמתחותיהם בידיהם ומרבדיהם הלוים על שכמם.

„אכבד" קורא האחר בהכנסו, בשאילת-שלום להנמצאים. „הנה ההנם הויני!..." הוא דופק על כתף בחור ארוך וצנום בעל רגלי-חסידה.

„סרווס קרקבן לבובי!" מקדמים הם שוב בצחוק את אחד משלהם. „א, זולל סטניסלאי!" הכל שוחקים.

„איך מתנהלים העסקים?" „העשית נסיעה ארוכה בשבוע זה?" „המהרבה הקונסום שלך לסזון הבא?" „ההיו לך שמטות רבות בזמן האחרון?" — בה עפית אחר בך שאלות רציניות בין הנאספים האלה, שהם סובנים-נוסעים מבל הסוגים, אשר זה

על שלש מאות, שהיו עד כה. בעוד ימים מספר יתוספו כהנה וכהנה. בראש התנועה עומדים האיש הדגול מרבבה סגן שר העיר מר משה יוהאז והרופא המחוזי ד"ר גרין. נשף נעים היה לי בשבתי פה במסבת הציונים ובראשם השר הנ"ל והשתעשעתי עמו בדבור עברי, ובמתק שפתיו קסם אותי כ"כ עד ששכחתי עם מי אדבר. הוא חתום על כל העתונים העברים וקוראם בחבה רבה. את עתותיו הפנויות הוא מקדיש לציונות ולשפת עבר. — בקראנו את שני המכתבים האלה משתי קהלות חשובות באונגרן א"א שלא נשער בשמחה כי עתידות רבה יש לציונות דוקא בארץ הפשיעה והטמיעה הזאת. ומי גרם זה? לא באחרונה — חרם הרבנים הקדושים שם על הציונות.

כנסית הציונים ברומניא. ביום ג' וד' שבט היתה בגלץ האספה העשירית הכללית של צירי כל הציונים ברומניא, שהשתתפו בה צירים מכל הקהלות הגדולות. הרב הד"ר נאכט הוכיח בהרצאתו העברית, כי אין לציוני רומניא לבוש בפני אחיהם בארצות אחרות בנוגע לקרבנות בכסף. עשרת אלפים ותשע מאות שקלים נאספו, י"ח אלף פרנק לקפה הלאומית 3575 פרנק לאוצר המפלגה ועוד סכומים למוסדות אחרים. בשעת האספה נאספו מאות אחדות להבליות ציוניות, כמו לנטיעת זיתים בא"י, לרשימת האספה בספר הזהב ונמכרו מאה מניות לקנין קרקעות בא"י. ההעמלה בשביל הציונות ברומניא החזק עתה בכחות רעננים חדשים, כי ההנהגה עברה אל אנשים צעירים.

פיליטון קטן.

מהתם להכא ומהכא להתם.

I.

עורך „המצפה" הנהו אדם טוב מאד, כנראה. שבועות וירחים הוא שולח אלי את עתונו, אף על פי שאינו מקבל ממני אף צורת אוה. אבל סוף סוף מהפקעה סבלנותו והוא רושם בעט עפרון: הקם דברך!

ר' בנימין, אני מוסיף בעצמי, הקם דברך! חטוף וכתוב! הבטחת ולא קיימת...

שקוע אני במלוא-הויתי בעולם המעשה, כביכול. רושם וסופר ומונה. ואני הולך לפני שעה להפוסטא לפנות ערב. אני מקבל, בתוך דברים של „ממש", גם איזו גלויה. ידיד מקדמת-דנא, חד מן השתקנים, מן אלה שבתור סופרים היתה להם נשמה מיוחדת וקוים מיוחדים, כותב אלי: „חביבי בן-ימיני! מכיר אתה בזיזותי ודיקנותי זה מכבר וע"כ תמחול לי בודאי.

נו, ומה? ההנך עובד, מקוה ומאמין? אולי יש לך קצת אמונה גם בשבילי. רבש"ע, במה ירדנו אנו הצעירים. ראו איך הננו „פוחתים והולכים". ממש חרבנות. איני מאמין אפילו שיש מאמינים בעולם. ראה, חביבי, היאך המינות הקודמה, בת-הישיבה, מלפפתנו. וכיצד ובכמה ובמי אפשר להאמין? בהעסקנים, ב„אנשי המעשה" שלנו? הלא מקרוב אין מאומה. יש רק פרשה אחת: של המתאוננים. ומה אצלך, גיכנסיה? מה? איני מאמין. מקרוב בודאי אין כלום. ומה תהיה התכלית, רבש"ע? ולישון אני חפץ בשעה כזו, רק לישון. אחד יש לי לפי שעה: ילדי. הוא עודנו מביט בי ובעולם בעינים תמימות. עדיין אני יכול לאהוב אותו. אבל מה אומר לו לכשיגדל: אוסישקין יש לנו, בצלאל, מרבדים במגיני דוד, יעקב כהן.. עננו, מזכיר-הגמנסיה, עננו. ולמאי אינך כותב, כלומר מדפיס, אפילו אצלכם?..."

אני משקיע את עיני בגלויה זו, קורא וקורא. אפיתחא דבי-דואר. הים הוא במרחק של ארבע אמות. וכשאני מרים את עיני אני רואה שני בני אדם חוהרים בסירה בחולה-יפה. ונדמה לי הכל בה חדש מחודש. הים שלנו, מחמל-לבבי! ים יש לנו. בכל יום אני רואה אותו ובכל יום הוא מושך אותי מחדש. נדמה לי שוב, שעל חפי ים זה נולדתי, לא, שהים הקיא אותי, שאני בעצמי הנני מין שלל-הים... ואיזו תשוקה מתעוררת להקבר דוקא בתוך הגלים הרועשים הללו ולא בערמות החול ערער ועריריי. אני עולה העירה ונזכר את אותו היער של איקולופטוס, שכך נח לי בו. ונזכר אני שיש ארץ מתחה לרגלי. וזהו אולי הכל.

ומסביב הערבים, כני גזענו! דברנים-שתקנים מיוחדים. שתיקתם הוא מצביון מיוחד. כן. לי נדמה שיש כאן עוד סודות ורזין; שה„שלים-סול" תלוי בהחוליה הראשונה שבשלשלת הגזע, בקדם קדמתה. אל! מה קרובים לנו האנשים האלה! —

באותו רגע מגיע אלי קול השמש הערבי: עורו-נא לעבודת אללאה! מגדל להמסגד ולמעלה-למעלה מסביב להמגדל יש מעקה ושם סובב-הולך השמש וקורא את קריאתו לכל רוח מרוחות התבל, מזרז את המאמינים להתפלה ולהתחנונים, חמש פעמים ביום. הקול מתחיל ב„איי וויי", עובר ל„שטייגער", לסלסול של „המלך" בימים נוראים וחוזר לתוך נשמתך. ויש — כשמגיע לאזנך למוד הקוראן —, ונדמה לך כשבוע: אמר אביי..

...אמר אביי... כשנכנסתי פ"א במערב אירפה להשעור המיקרוסקופי בבית-ספר גבוה אחד ונדמה לי ג"כ לשמוע את הטון הזה. נדהם עמדתי בראשונה. כשקרבתי קצת אל הקתדרא הכרתי את אותו האסיס-טנט, שמלא במקרה את מקום הפרופיסור החולה. עוד אבי אביו של אותו הצעיר המיר את דתו. וכמה שונה היה הקול שלו מקול הגרמנים...

ה„אמר אביי" השמי אינו מתבטל גם בדור שלישי...

מה יש? יש ארץ, הרים, גנים וים. ויש צער כפל כפלים. ויש גם תרופה אחת כביכול: בטול גמור. ומאידך גיסא ממילא יש אוסישקין (אגב: משפטי עליו מתחיל משתנה לטובה) וכו' וכו'.

לו היה לי פנאי הייתי כך עונה להתם, לאותו הידיד מקדמת-דנא, אחד מאלה, שעבר עליהם כוס השתיקה...

יפו, במוצ"ש של ט"ו שבט. ר' בנימין.

מכתבים מערי המדינה.

קראקא. בעיר נתפשטה שמועה, כי הח' „קפה צדקה" פה, שתכליתה לחלק פחם לעניים חנם, בטלה, וזה אינו אמת, כי הח', הנחשבת בתוך החברות הראשונות בקהלה, מאספה כסף ומחלקה פחם לעניים. הר"ר ר' לנדא קבל ע"ע, לתקן תקנות חדשות לחברה הזאת. בראש הח' עומד זה כמה מר מיכאל פרנקל. חובה על כל אחינו בעיר, לתמוך בידי הח' הזו, המרבה לעשות טוב עם עניינו בימי הקור.

קראקא. ציר קהלתנו במועצת הממלכה ד"ר גרוס מלגלג בארגנו הפולני על הציונים בעירנו בהשתתפם בבחירות למועצת הקהלה ומביא תנא דמסייע לו מן ה„יערנאשץ" (לא לחנם הלך זרזיר וכו') הכותב, כי הציונים נפלו בבחירה בקראקא יען אין פה אכרים רותנים להמכם ולמרות התפארות הציונים, כי באספת בוחרים גדולה החלט לבחור בציונים, לא היו לשני הקנדידטים הציונים רק ל"ד וכ"א דעות. לשקר כזה לא פללנו מארנו, שחתום החתיו שם ציר בית המחוקקים ומנהל מפלגה ד"ר גרוס. את עיני מי יעור? הרי אף ילדים יודעים פה, שלא השתתפו הציונים בבחירות הקהלה רק בקוריע של האינטליגנץ, שבוחריה מעטים. ואיזו אחיזת עינים היא מצד המערכה, לרמות את הקוראים ולהקניט את הציונים במליצ כאלה: „אין זה טעות הדפוס, לא היו 2100 ולא 210 דעות, אלא בדיוק 21". וכמה דעות היו נופלות לקנדידטי ד"ר גרוס בקוריע הזו לולא מכירת העם בעד מנדטים אחרים? הרועה נצחון הוא מריע כגבור מנצח, כאלו בחיל ובכח נטל את המנדטים. אלו רצו הציונים למכור דעותיהם בעד מנדטים אחרים היו גם הם משיגים, ובכבוד יותר גדול, מספר מנדטים. אלא שאין אנו מכשרים לעשות מסחר בזכות העם. — שקר כזה מביא ה„טיגוניק" של גרוס בגליון האחרון גם בענין הסמינר למורים ברכוב. בקיאות בענין יהודי כמובן לא נוכל

דרכם לבא בכל ערב שבת לעיר מרכזית גדולה באכסניא אחת, כי לשהות בשבת בע"ים הקטנות כל אחד לעצמו — משעמם.

יש מהם היוצאים לטייל או לשמוע זמרת החזן עם המשוררים בבית הכנסת, ובערב מתכנסים הם כלם לחדר-האכילה הגדול ואוכלים שם על שלחן מיוחד בשביל החברים לנסיעה. שיחה עליזה משתזרת והולכת הלוך והסתבך יותר ויותר. זה אומר חדוד וחברו מתחרה להעבירו בהתולו, והכל שוחקים.

„חברים! — קורא פתאום האחד. יש בידי להשפיע לכם משקה בערב הזה!"

„טוב! הבה..." עונים קולות בלולים.

„המשקה יתן לנו אחד מחברינו פה, אשר שמעתי, כי בא באירוסין..." הוא מוסיף להתמיה את כל המסובים המביטים אחד בפני רעהו.

„יעמד החתן ר' דוד יורדמאן! מזל טוב!" הוא מחקה קול הקורא בתורה.

„האמנם? האמת? מזל-טוב! הידד! מזל-טוב!" קוראים כלם ברעש, ולוחצים ידי דוד.

„משקה! משקה! ונשתה לחיים..."

„משרה, יין!" פקד יורדמאן. כלם ישבו על מקומם, את דוד הושיבו בראש השלחן, והכוסות צלצלו בהתנגשם לכבודו.

„קולגה! יבדח האחר, מה ראית צפור תמה להכנס לכלוב סגור? הכבר קוצצו כנפיך ואינך יכול להעופף חפשי, כי השתעבד לחוט-שני הנראה כמשי ומעיק כעבות עגלה?"

והשני עוזר על ידו, חציו מהתל וחציו מדבר ברצינות: „זהו שגעון של אדם בריא! הסוכן-הנוסע מביט על כל העולם כעל מלונו! בכל עיר ימצא את ביתו בלי מס ובלי חובה. איי, יורדמאן, מס גדול אתה שם עליך. אשה היא לוקסוס רב. כובעות ורעלות, שפחות ומניקות... ואתה עודך עול ימים בן עשרים וששי."

„חא, חא! ילדים הוא צריך... שוחק השלישי — להביא נפשות לעולם ולצאת חובה כנגנון! אם בנים הרי גימנזיות, ואם בנות הרי נדוניא..."

דוד שחק אתם ביחד, אך כשנשתתקה החבורה, ענה חלקו: „לכל אדם יש השקפה מיוחדה ומסוימה. לי נראים חיי המשפחה כאוצר כל סגלה. עתה אני נע ונד כל הימים, מבלי גבול ותכלית. לעתיד ישונה הדבר: כל הרפתקאות ותלאות הנסיעה אשא בלי תלונה, בזכרי, כי יש מקום שנקרא שלי, ואשר שמה אבא לכל שבת, להתענג על מנוחה שלמה, ולהוסיף כח לעבודת השבוע הבא..."

„אני מכריז, כי דוד התגעגע לקוגל ובצל של שבת, לכן עשה מה שעשה. דבוק של חסיד מדבר מגרונו..." קרא האחר.

„שתוק, חביבי! גער בו השני, כשאדם מזקין וכחו אינו יפה לחיים, הוא בא בשם השקפה, הנוצרה לכתחלה בשביל חלשי-המח, מוגי-הלב ותמימי-השכל... יורדמאן הוא איפא הזקן בינינו! — שחוק אדיר היה ההסכמה על השם הזה.

„רבותי! השתיקם השלישי, יין שתינו, ואיננו יודעים דבר. יראה לנו את תמונת בחירתו, יספר לנו אם יקח נדן רב... ואם כלתו פרופה ב„מגן דוד", כי הלא ציוני הוא יורדמאן", משלים הרביעי.

„ספר, ספר הכל" פונים כלם לדוד ברצינות.

„טוב... אספר. ראשית אגידכם, כי, אם אמנם יש נדוניא בינונית לכלה שלי, אך הכסף לא נחשב בעיני מאומה... אני בקשתי בת-ישראל כפי מושג שלי, ויצאתי בזה גם את חובתי בתור ציוני. יהודית וציונית היינו הך. שחקו עלי, אך אצלי זהו עיקר. המחותן הנהו יהודי בעל-ביתי, נזהר על קוצו של יו"ד, אדם טבעי בלי התחכמות, והמחותנת היא אשה חיל יראת ד' כאחת האמהות. הנהגת הבית פשוטה, מכל זויות נשקף הצביון היהודי, ובאויר כמו מרחף הפתגם: „חייבים לסעד לב יהודי ואין בודקין למזונות..." כל המנהגים העברים הטובים העתיקים עודם נשמרים

לדרוש מציר, שהקימו הסוציאליים והחסידים ברבע היהודי בעירנו. אבל מרדקציא, המוציאה גם שבועון יהודי לחסידים, הן ניכל לדרוש, שהדע את הנעשה אצל החסידים, שגרוס הוא בא-כחם ושליחם בכל דבר קולטורי. ומענין חשוב בזה אין ה„טיגודניק" יודע לספר רק מה שנדפס ב„וויעק נאווי", כי כל הרבנים החרדים מסכימים ליסוד הסמינר ורק הציונים אספו אספות ושלחו בשם קהלות ורבנים טלגרמות של מחאות לממשלה וכרוזים סתמיים בלי חתימות לקהלות והכל ע"י ה„קול מחזיקי הדת". בן מודיע מעוזם וגואלם של החסידים את חסידיו, כי הציונים משתמשים בקול מחה"ד לעשות אגיטציא נגד הסמינר והעתון הנ"ל מבטיח, כי כל זה בדוי וכי באמה הרבנים החרדים מסכימים לסמינר. אצלנו כל השקר והכערות האלה מעירים רק גחוך. רק נגד סיום דבריו, „שתוצאות האגיטציא נגד הסמינר הן כאין" נודיע בשמחה, כי ערעור העתונים הציוניים נגד הסמינר ונגד הקהלות התומכות בו הביא תוצאות טובות יותר מאשר קוינו. מר פב"ג בותב לנו מלבוב: „רבנינו וצדיקינו חגרו סוף סוף עוז, לצאת חיצץ למלחמת מצוה נגד הסמינר בכרוז אל כל יהודי גליציא, להתרחק מהמוסד הנ"ל, שמטרתו טמיעה והתבוללות ורשת פרושה הוא לכל היהדות החרדותי בקי"ק הזה, החתום בשמות כמה רבנים וכמה רביים, מעוררים אלה את אחינו לעמוד על נפשם נגד המסיתים והמדיחים ולערוך מחאות אל הרשות, לסכל עצת המיסדים, שמטרתם להסיר את לב כנינו מאחרי ה'. הכרוז קורא הגר על מנהיגי הקהלות, שהעיזו לקשר את המוסד המשחית עם שנת היובל של הקיסר יר"ה, להונות את הבריות. ובאמת אין רצון הקיסר לדכאיב שום בריה ואין לפי כבודו שיקרא שמו על מיסד, שלא נוסד אלא להכרית שארית לישראל. נראה אם ידעו רבנינו לבלות את אשר החלו או ישובו מאמצע הדרך".

קראקא. בכיהמ"ד של צפרים פה היתה אספת בע"ב בוחרים, למחות נגד הבחירות של הקהלה ע"פ הפשרה הידוע. ההקבלה החלטה בלשון זו: האספה הגדולה של בוחרים, שהיתה בביהמ"ד ציפרים ביום כ"ו יאנואר, אינם רוצים לערעד על הבחירות למועצת הקהלה, אף שסור גלוי הוא באיזה אופן נעשו הבחירות. אך לשאלת הרבנות החשובה, שבשורה הראשונה היה על כל בתי התפלה לחוות דעתם בה ולא עשתה הנהגת הקהל כן והקימה בוררים, שאין להם כל מושג מענין הרבנות ואינם מכשרים לחוות דעתם לבחירת רב — אנו אנוסים לקרוא הגר. ואנו מקוים, שכל בתי הכנסת והמדרשות שבעיר וכל בעה"ב יספחו אלינו לפעול שבבחירת רב אב"ד יבריעו באי-כח כל בתי התפלה. ש.

קולומיא. ראשי „החברה לעזרת יהודי גליציא" יעבדו עבודתם בחריצות. בשבוע שעבר היתה הישיבה השלישית של הועד. היו"ר ד"ר לנדא פתח את הישיבה והודיע בדברים קצרים, כי פנה אל כל חברות העזרה הגדולות בחוץ לארץ בבקשה, שיתמכו את החברה החדשה הזאת.

המזכיר קרא את המכתבים, שבאו במשך ימי השבוע וביניהם מכתבים מאיזה ערך, כמו מהרב הגאון ר' גדליהו שמעלקים מפרמיסלא, שנתן תודתו למיסדי החברה ומנהליה וברכתו לעבודה רצויה, גם הבטיח את תמיכתו בפעל בין מכיריו ובעירו. ראש הקהל מזאבלוטוב מר טהוי, מודיע, כי קרא לאספת עם על אדות תמיכת חברת העזרה ובקש לשלוח שמה נואם. נשלח הרב המגיד מפה. גם ראשי הקהל מסניאטין בקשו להודיעם למתי תוכל החברה לשלוח שמה נואם, כי גם המה חפצים לקרוא לאספת עם. את המחברת ע"ד מטרת החברה, שכתב מר פארענ-העכט, הסכימו להדפיס בעשרת אלפים אכסמפלרים ולשלחה חנם לכל דורש. מר פיינגענבוים הציע שנית להתחיל באיזו עבודה ממשית. למען הקל בזה את האגיטציה. היועץ הקיסרי מר קרים הסכים לדבריו והציע לבונן עבודת אריגה במכונות. לרעתו יביא סניף העשיה זה שבר טוב לבעליו.

הרב המגיד הציע, לבקש שוק למכירת מעשה ארג מעבודת יד, שכמעט כל העלמות, שבקרו את בתי הספר יורעות את המלאכה הזאת. מר פארענהעכט התנגד להצעת מר קרים, באמרו, כי בתי מלאכת ארג בעזרת מכונות יגרמו נזק לאריגות יר, אשר תשתכרנה בה נערות רבות, וכן להצעת הרב המגיד בחשבו, כי פרי כל עבודת האורגות יאכלו זרים. הוא הציע ליסד חברה של שותפות, אשר תתן לעושות כל מלאכה מראש חלק משויה של העבודה עד כדי ערך המחיר, שישלם סוחר בעד מלאכת יד בזו. — השיק היותר טוב למכירת מעשי ארג מלאכת יד המה מקימות המרפא השונים. ובמכירת הסחודות האלה העסיקנה הנשים הנוסעות למקומות האלה, גם הסוחרים העוסקים במכירת מלאכת יד יקנו מיד החברה של שותפות. באופן זה התקבלנה העובדות את כל שויה של עבודתו. זאת תהיה ישע למשפחות רבות. נשיא החברה הבטיח לחקור ולדרוש בדבר ולהודיע את תוצאות חקירתו.— אח"כ התחיל המו"מ ע"ד ההכנות להסתדרות מעשה העזרה. מר אויסטערזעטצער התנגד בכל עוז באמרו, כי הדבר הזה איננו נוגע להטבת מצבו של כלל ישראל בגליציא. אבל מר קרים הוכיח, כי בזה יש תועלת גדולה ליהודים. היו"ר ד"ר לנדא הפסיק את המ"מ הזה באמרו, כי זה אחת מיסודות החברה בספר התקנות ואין להתוכח ע"ז. נבחרו להועד הפועל, להתעסקות בהכנות הנצרכות: ד"ר רוזנהק, מר פארענהעכט, מר ברנדים, מר גרויסבליק ומר נוסבוים. — החלט, שאם יעלה הנסיון יפה בקולומיא ישלחו תקנות לדוגמא לכל ערי גליציא. לאגיטציה לשבוע הבא נבחרו מר בראנדים, מר טויביש ומר ראטה. ע. ט.

ברוסיא.

אם קוו אחינו ברוסיא משתי הדומות הראשונות שווי-זכיות או הטבות חשובות, הנה עכשו נואשו כבר מתוחלתם. אמנם מצב שאלת היהודים היה קלוש מאד גם בדומה הראשנה והשניה, אבל הסוציאליים והקדטים היו מוכרחים להודות לכל הפחות בשווי-הזכיות מהצד הפרינציפיאלי, ועכשו, כשאין בדומה אף מפלגה אחת, שיש לה פרינציפים קבועים והרוב היותר גדול הם שונאי ישראל גלויים — על אחת במה ובמה, שלא יוטב מצבם. אמנם אין לבחד, שגם הצעתם של הימניים הקיצוניים, העתידה להכנס אל הדומה, להכיר את כל היהודים יושבי רוסיא בתור זרים, לא תתקבל, אבל אי-קבלתה אינה יכולה לשמש בתור נחמה או גם חצי נחמה. אין לשבח, כי מצב אחינו נורא מאד. הפרעות ההדיריות, הרציחות והשדידות, התפשטות האנרחיסטים וכל אותם הפגעים הנוראים, שפגעו את אחינו, ערערו את מצבם עד היסוד, ובהיות שהנדידה לאמריקה אי אפשרות לעת עתה, נשארו אלפים ורבבות על עברי פי פחת ובאובדי עצות ומלאי יאוש הם מתגוללים בתוך בצת התחום רעבים וצמאים ערומים ויחפים, מבלי מצוא מוצא. משעת התחלת הרבולוציה הרוסית פרנסו אותם הליברלים היהודים ובפרט הסוציאליים בתקות טובות והבטחות לעתיד לבוא וגם הדפוטטים הציוניים המשילו את שני העמים, הרוסי והיהודי, להאומי סיאס, מאז עברו רק ימים מועטים ועל כל התקוה הללו הוצגו כבר מצבה...

רוח השנאה לישראל מתגלה בכל מקום בצורה אחרה, המתאימה יותר למדרגתו הקולטורית של אותו העם, ואם הרוסים האמתיים אינם ניהגים כבוד ביהודים ונלחמים אתם בסיף ובמדורה, מנפצים את עולליהם ואונסים את נשיהם בריש גלי, הרי הפולנים בתור עם קולטורי ההלמדו להוציא את נשמתם באופן יותר נמוסי ועפ"י אמצעים יותר קירטוריים. תחת להפטר מן היהודים באופן ברברי בזה, הם חותרים חתירה עמיקה תחת מצבם האקינומי, גוזלים את פת לחמם האחרונה מפיהם, גוררים וסבים את דרכם, סותמים את כל מעינות פרנסתם. מזהירים את אחיהם, לבל יבואו במשא ובמתן אתם ורוצים לברוא בשבילם תנאי חיים כאלה, שרק שתי דרכים התיינה לפנינו, לברוח אל אשר ישאונו רגלינו או להתנפל אל תוך גלי הויסלא. אחינו בפולן הרוסית, שמצבם עלה תמיד, לרגלי האינדוסטריה והפבריקציה המפותחות כאותם המקומות, על מצב יתר אחינו, התחילו בימים האחרונים עוזבים את ארצם בהמון. הסבה העקרית להתדרדלות מצבם האקינומי היא, שבימים האחרונים נוסד מרכז פולני, ההולך ופותח בכל ערי פולן וכפריה חניות משתפות ומכריז בויקוט וחרם על היהודים ומסחרם. לרגלי הרגש הלאומי, המפותח אצל הפילנים עד כדי חולניות, מצליחות החניות הללו ופורשות את כנפיהן על כל רחבי פולן ועל כל ענפי הפרנסה ומקצועותיה והלחץ האקינומי הנורא הזה מורגש בחזקה.

זוהי כנראה רק הקדמה. הקרבנות החמרים והרוחנים הרבים והעצומים, שהיהודים בפולן מקריבים בשביל הגדלת הקיטירה הפילנית, ההפשטות שפתם והמלחמה בעד האבטונומיה — הקרבנות הללו היו כל כך לרצון להפולנים, עד שהתחילו לעסוק בתשלום גמול הכף ומיד. מסתבר מאליו, שאחרי השינם איזה שלמין פחות או יותר יראו את ידם החזקה ביתר עז ויוסיפו להמשיך את עבודתם ולפתחה. ושאין להטיל בזה שום ספק — אצילי גליציא יוכיחו...

צבי שרפשטן.

מכתב מרומניא.

ביום ב', י"ז שבט, נאסף אל עמו כיאסי הפיטן והסופר הגדול היהודי רונטי — רומן. הוא היה בן ששים שנה במותו וכל יודעיו ומכיריו — לא פחות מחצי העם הרומני ומרבית היהודים אשר ברומניא — נעצבו על האבדן הזה; רב הסיפרים הרומנים שלחו למשפחתו טלגרמי תנחומים והמון עצום מאד לקח חלק בהלויתו.— מדברי אלה כבר יוכל כל איש להבין מה גדול היה ערך האיש הזה בעיני יושבי רומניא. ואף אמנם רכש לו שם אל-מות בכשרונו הכביר, אשר התגלה בשיריו הרבים ובספרים ובמאמרים אשר כתב. והנה בכל עת עמדנו על קבר יהודי כזה, יתקפנו רגש מרירות וקצף אין אונים, בראותנו כי אנשים כאלה, שהיו יכולים להיות לברכה ל נ ו, אשר יכלו להעשיר את ספרותנו ואת תרבותנו ולאמץ את ידינו החלשות, כי יחידים כאלה יתמכרו בלב ונפש אל עם אחר. עתה יתפארו הרומנים באיש כזה, באחד ממנו, ואף לא יזכירו את מוצאו; והסופרים הרומנים העושים לו הזכרות בכבוד גדול, כותבים באותה עת, כי היהודים לא הביאו בשרונות לעולם ולא היה להם חלק בשדה הספרות הלאומית.

רונטי-רומן חבר מחזות רבים, שתבנם לקוח מחוי העבר של העם הרומני; חבר שירים רבים ומאמרים בכל שעת-הצרך, צרך רומני. אמנם, בנעוריו

שם במהרתם, מבלי הערוכה של חקוי מעשי הגוים..."

„דרשה שלמה אתה דורש..— מפסיקו חבר — ספר איך נקשר השדוך, הע"י שדכן?"

„זה בשנתים ימים, אשר בקרתי בפעם הראשונה את הבית ההוא ואומר אבן פה מונח גורל עתידי... את העבר שלי לא הכרתי, כי הורי מתו עלי בראשית ילדותי. חנובי אצל דודי היה באופן אורתודכסי, אך כאשר באתי לעיר הגדולה, פרקתי מעלי חלק רב מן היהדות... המקרה — או אולי ההרגשה, אשר נרדמה בזויות שבלב — הביאני במגע ומשא עם ציונים, אשר למדוני להכיר את הבלתי-טבעיות שבחיינו, ואת יחס ההיה אל העבר הגדול. אז נדמה לי, כי כך הוא גם יחוסי הפרטי ביני, המופקר, לבין הורי שהיו אדוקים... התגעגעתי איפא לשוב לסביבה זו, שבאתי משם. מובן, כי לא לשוב לגיטו בכל המתנגד שם לרוחי, היה חפצי... „עתידי מונח בבית היהודי הפשוט הזה", אמרתי אז לנפשי. אמנם החלק האירפי שבי נלחם בבל ספקות קדומים... אך הכלה הבריעה את הכף לטובתי... מאושר אני, כי מצאתי את בת-זוגי בבית ההיא, אשר הוא לי ערובה נאמנה על יהדותה — או ציונותה — של העתידה להיות חברתי בחיים". — — — — — — — — — — — —

(עוד יבא).

(לפני שנת הר"ל) ידע גם עברית וגם כתב בעתונים עברים תחת השם משה רומן, אך העבריה עברה ממנו בצל והוא נכנם בראשו ורובו אל שדה הספרות אשר לרומנים. אחרי אשר נתנו לו זכיות אזרח, גדל עוד יותר כבודו והרומנים התפארו בו וכפואימוה שלו וישימו את שמו כשורה אחת עם גאוני הספרות הרומנית. — בזמן האחרון זכר עוד הפעם את עמו במחזה אחד „מנשה", אשר חבר בשנת הר"ם, ואשר הועל על הבמה הרומנית יותר משלשים פעם בשנה אחת. בו תאר את מצב ההתבוללות של יהודי רומניא ואת הנהגת הרומנים עמם, חם לבו בקרבו, ובמקומות אחרים מדי דברו בעבר היהודי ההרומם במעט מבלי דעת למעלת סופר עברי לאומי וידבר באש קדש באחד הסופרים העברים. אך מאז לא זכר עוד את היהודים, כי אם לעתים רחוקות ולא דבר על ארוהם בקהל. אין צרך להזכיר, כי לא נתן כל חשיבות להנועה הציונית ולא נתן חנוך עברי לבניו. הנה היום הזה יבכו הרומנים על אבדן רונטי-רומן, והיהודים ישפכו עליו דמעות. הרומנים — על כי בחייהם ח', בשמחתם שמח ויתעצב בצר להם, והיהודים בזכרם, כי להם היה האיש הגדול הזה ולבו לא דפק למען אחיו כי אם לעתים רחוקות מאד ובדפיקות חלשות מאד. הוא היה אדם גדול — אך לנו לא השאור כי אם את גויתו כשדה קבריתינו; את רוחו החי, את לבו החם, את כל חייו הקריב על מזבח הרומנים, המבקשים בכל עת להאבידינו.

— מצב ההנועה הציונית השתנה לטוב אחרי האספה הכללית הציונית, שהיתה זה עתה בגלץ. בערים רבות עשו חגיגות ציוניות, אשר עלו יפה ואשר הרימו את לבות העם להתקרב אל עצם ההנועה. אך כארצנו אור וחשך משמשים בערבוביה, ובעוד אשר בערים רבות תעלה הציונות מעלה מעלה, הנה העשינה בערים אחרות שערוריות נוראות. בפוקשני — אומרת ה„ענאליטאטע" — צוה ועד בית הספר למשרת הבית למגר ולשבר את תמונת הרצל, שהיתה תלויה על קיר חדר המורים בבית-הספר היהודי ואיש לא בהה במשחית!

— הרב החכם ד"ר נעמירובר נמנה לרב ראשי בקהלת יסי, תחת הרה"ג הזקן טויכס, שנפטר.

אברהם.

מקרוב ומרחוק.

שונות. בפרטוגל נגלה קשר של רפובליקנים ורדיקלים לתכלית יסוד רפובליקה בארץ בעזרת הצבא. — חיל הטורקים מעבר לנהר חדקל הולך וכובש את נפות הגבול של פרס וחיל פרס נסוג אחור. — ברומניא החליטו האדבוקטים לשבות מעבודתם בגלל חוק חדש לסדור בתי הדין, שיגרום להם נזק. — בזבלוטוב בגליציא המזרחית הכו רותנים לאומיים את אחיהם חובבי רוסיא בשעת אגיטציא בשביל הבחירות לועד המדינה. שנים מחובבי רוסיא נהרגו ושנים נפצעו.

*

סטטיסטיקה יהודית באוסטריא. יצא לאור ספר סטטיסטיקה ע"י ועד הסטטיסטיקה המרכזי של הממשלה. על פיו אין מדינה באוסטריא, שאין בה יהודים. בי"ז מדינות אוסטריא ישנן תקנ"ו קהלות יהודיות. בגליציא ישנן רנ"ג קהלות. מספר כל היהודים באוסטריא (מלבד אונגרן) היה בשנת 1900 1,224.711, בתוך כ"ו מיליון נפש אדם, כלומר 4.69 פרוצנט. בגליציא 11.09 פרוצנט ובבוקובינה 13.17. חתונות נעשו בתוך היהודים בשנת 1903 5068, כלומר רק 3.76 % ובגליציא ובבוקובינה 5773, כלומר רק ט פרוצנט. סבת הדבר: כי חתונות היהודים אינן כלן ע"פ החוק ואינן נרשמות. נשואי תערובות יהודים ונוצרים נעשו 139. מספר היהודים באוניברסיטאות 3333, כלומר 15.4 %. בב"ס טכניים גבוהים 1331 כלומר 16.1 %. מספר היהודים בב"ס תיכונים 24.681, כי"ד פרוצנט. סבת רבוי היהודים בב"ס תיכונים וגבוהים היא ישיבתם בערים ובכרכים, בעוד ישרוב עמים אחרים יושבים בכפרים.

גימנזיום יהודי. בשנה הזאת יוסד גמנזיום בפינסק ע"י מר לוריא. בשנה הראשונה תהיינה בו ד' מדרגות. בכל יום ילמדו שם שפת עבר והיסטוריא יהודית.

למי ההיכל? השאלה הבוערת בלבוב היא עתה למי ביהכ"נ של היהודים הנאורים? לפולנים או ליהודים? המפלגה השלטת בקהלה הקדושה אומרת בפשיטות, כי הטמפל הוא לפולנים והיא עושה בו אזכרות לגבורים פולנים, אבל לא ליהודים. העם היהודי ערער בהפגנה יפה מאד נגד מסירת בית תפלה יהודי לאומה אחרת. תחת שירים פולנים שרו בו צעירינו ביום זכרון ההתקוממות הפולנית שירים עברים לאומיים והתקיפים התקצפו. אפשר היה לחכות להפגנה גם מצד אחר, מצד אותם הצירים היהודים בפרלמנט, שחתמו תחת קול קורא, האומר במרץ, כי הרוח השולט באומה הפולנית צריך להיות קתולי, חלול הקדש הוא איפת להכנים פטריוטות פולנית לבית תפלה יהודי. אבל נאמנים בדבוריהם אין האנשים האלה ובכן בין קניני האומה הפולנית נמצא גם ביהכ"נ לע"ע.

נרדפים רודפים. את כל העולם ירעישו הפולנים האמללים אם יגזלו הפרוסים את זכיותיהם הלאומיות, בשם הצדק והמוסר והאנושיות הם קוראים וגם א' חכמים יהודים הם פונים בבקשה, כי ירימו קולם בשם הצדק. ולא יאמן כי יסופר, כי יותר מלחץ פרוסים על הפולנים מעיקים האחרונים על היהודים. בסטניסלב אסרו מורי הגמנזיום את התלמידים היהודים ללמוד עברית. באשר לא יכלו ללמוד בגלוי למדו בסתר. ע"י מלשינים נגלה הסוד להמורים ומיד ישלחו שוטרים מזוינים ושוטרי סתר, להקיף את הבית ולתפוש את הפושעים. בקני רובה אימו אלה על התלמידים הנבהלים להגיד להם כל שרש דבר. באופן כזה לא יתנהגו הפרוסים עם הפולנים.

מעשה בבוגד. מומר אחד, קורט שמו, בהאלע באשכנז, זכה למשרת שופט יען עשה רצון הממשלה לפנות עיף לעמו. בשמחתו הגדולה במעשהו רצה הבוגד לעשות לפנים משורת הדין ולהיות גם אנטישמי, להוסיף עוד לוית חן לעצמו בעיני עם הארץ. אך „כל יתר בנטול" צדק גם בזה. במשתה אחד נשא המשומד נאום וחרף את היהודים וטפל עליהם כל מום רע עד שהיה הדבר לזרא בעיני חבריו הנוצרים ושופט אחד הזכירו, שלא מן הנמום הוא לבזות בעלי דת אחרת באופן גם בזה ובפרט לאיש, שבל קרוביו עודם יהודים. ובסוף הביע דעתו, כי חרפה היא לנוצרים להיות חברי נבל בזה, המנאץ את קנו ובית אבותיו. המומר הזמין את מחרפו למלחמת השנים. אבל זה ענה, כי אין הנבל כדאי לתבוע עלבונו, עם איש כזה לא ילחם. הדבר בא לפני המיניסטריום והוא פסל את המומר למשרת שופט. איזה זמן נדד הבוגד ולא מצא לו משרה אחרת, אך בסוף חמל עליו — שלחני יהודי ואספהו אל ביתו.

שרפת ספרי תורה' בביהמ"ד הישן בקולומיא נפל בליל ש"ק שעבר נר של „יאהרצייט' אל פני פרכת ארון הקדש ובל הארון היה לשרפת אש ואחד עשר ספרי תורה נשרפו. בשבת בבקר היתה מהומה בעיר, כי כזאת לא קרה עוד, כי ישרפו ס"ת באשמת נמהר מתרשל אחד, שמצא לנכון להציג את נרו לזכרון אביתיו אצל ארון הקדש. הביד"צ גזר תענית על כל הקהלה וביום א' נקברו אודי סה"ת בביה"ק. כדאי היה עתה לבטל את המנהג המקולקל הזה, הבאת נרות יתרים אל בית התפלה. זה היה נחוץ לפנים, כשהיו משתמשים בביהכ"נ בנרות של חלב ושל שעוה והיה באמת אפל בבית אלקים, אז היה יפה מאד לפאר את בית ה' בנרות. אבל היום, שרוב בהכ"נ מוארים באור מבהיק, היש צרך בנר של יא"צ, להוסיף סרחון וסכנה בביהכ"נ? הבו דלא לוסיף עלה. מנהג יפה יש בקראקא. רוב נרות היא"צ מדליק כל אחד בביתו. זה יפה מאד. בי אנשי המשפחה צריכים לנר, לזכור את אביהם ביום מותו. אבל בביהכ"נ למה הוא בא? והמנהג להקריב קרבנות של נרות אין מקורו ביהדות.

הנתונות בשבי. הנערה לאה גנגר, שנמלטה מבית המנזר הפיליציאני בקראקא הגידה לד"ר ר' לנדא, כי הנזירות הזהירוה מצאת מבית שביה. לפי עדותה עצורות עתה בשבי הזה שלש עשרה נערות יהודית. ומי זה שם לבו בתוכנו לפדות את השבויות האלו?

פגרום של הרותנים. בליל ג' שבוע שעבר היתה מהומת מות על כל היהודים יושבי מחוז סוצמן בבוקובינה. ביום ההוא נועדה בחירת ראש הכפר מוחוברחוב. בראות הראש המושל, כי רוב היועצים ובתוכם היהודים בחלו בו קרא לניסו ראש העיר קוצמן לעזרה ובלילה הנ"ל התנפלו אכרים באתים, בקלשונות ובקרדמות על בית המוזג היהודי זיינבל קלאר ושברו חלונותיו והכו ומחצו כל העומד נגדם. בני הבית התחבאו במרתף. האכרים עקרו ולתות המרתף והשליכון לתוכו על הנחבאים. אך לאשרם הצליחו להמלט דרך פתח אחר והתחבאו בבית מורה ביה"ס, אשר סכך עליהם בקנה רובה. בין כה וכה באו שוטרים והשיבו את המנוחה. ביום ג' בבקר בא שר המחוז והפקיד שוטרים בכפר והמתקוממים לא נענשו וראש הכפר מושל בבתחלה. היהודים במחוז רואים בזה הזהרה שלא יתערבו בבחירות. היהודים בקשו מאת ראש הקהל מרדכי קארן, ללכת עם דפוטציא אל שר המחוז לבקש הגנה, אך הוא מאן להתערב, אין הדבר נוגע אליו.. לטוב יזכר צירנו ד"ר שטראוכר, כי הודיע מיד את הנעשה לשר המדינה ודרש הגנה בבל תקף ולענש את המתקוממים. שר המדינה שלח פקידתו ע"ז לשר המחוז. נקוה כי נמצא משפטנו! י. א. צוקר.

גשר לשלום. תחת השם הזה פרסמה „האללג. יודישע צייטונג", הארגן של היהודים החרדים באונגרן מאמר ארוך ובו היא מביעה לע"ע דעת עצמה, כי יש דרך לשלום עם הנאורים. היינו אם יודו בהסתדרות מיוחדה של החרדים והאחדות לא תהיה רק בפירוש כלפי חוץ, לשם ענינים המשותפים לשניהם להגן על היהודים בפני כל עול וחקים רעים. ועד כה צעק העתון הזה, שאין כל דרך לשלום, אין מקום לאחדות אף להגן על ענינים משותפים. מה היתה סבת השנוי הזה בקשי ערפם של הארתודקסים? הלא מעולם לא דרשו הנאורים אחדות אחרת, אלא הממשלה דורשת עתה אחדות גמורה לשם התבוללות ובטול היהדות, כי היהדות הארתודקסית היא בעיניה העכוב להשמדת ישראל בשמיעה גמורה. אכן זוהי עצמה היא סבת שנוי הדעת. בשדרשו יהודים אחדות לשם הגנה כלפי חוץ לא אבו החרדים שמוע וחפשו תואנות וחששות רחוקות ועשו סיגים וסיגים לסיגים. אבל כשהממשלה דורשת, זהו ענין אחר. עתה צריכים להסל ואף אם גלוי וידוע לבל, שכונות הממשלה היא להאביד את ישראל בשלום הזה, אין לחשוש ואין לחקור. דינא דמלכותא דינא. כן הוא שיטת מתבוללים חרדים על דת. הם מתנגדים רק לשמד נראה מיד לעינים, אבל לא לשמד לאט לאט, אף שהוא בטוח. ואולם יהודים לאומיים עיניהם בראשם.

המהומות באדסה. כאשר עמד הגנראל-גוברנר החדש טלמשב מאדסה לפני הצאר, סבל פקודה נמרצה ממנו להביא שלום בעיר. את הפקודה ההיא מסר טלמשב כפי הנשמע לראשי המאית השחורות. איך המה מקימים את הפקידה מראה הטלגרם הזה, שהגיע אל ח' העזרה של יהודי אשכנז מאדסה מיום כ"ג לח"ז. חבר אנשים מהמאות השחורות התנפל על בית מרזח של יהודי בטבור העיר, שברו את החלונות והכו מכות אבזריות יהודי זקן שפגעו בו. אחרי הקימם מהומה רבה נעלמו. אח"כ נגלה מחנה אחר לפני בית הפוליציא. שם הכו את כל יהודי עובר עד שיצאו השוטרים ותפשו ד נערים.

התקונים ברומניא. ממשלת רומניא הציעה חוק חדש, לעשות את מסחר המשקים המשכרים למונופול של הממשלה כמו ברוסיא. בסעיף כ"ב של החוק נאמר: רשיון למכירת משקים לא יוכל לקבל רק אזרח רומני, שיש לו זכיות פוליטיות ואזרחיות. אחרי שבל היהודים הם כ„זרים" ברומניא לא יהיו רשאים איפא לעסוק במכירת משקאות. בזה יאבדו בפעם אחת ארבעה או חמשה אלפי משפחות יהודיות את לחמם. בכה מתנבלה הממשלה ה„לבירלית" על חיי היהודים לאכדם.

גנב או נבל. שני אנטישמים פגעו ביהודי פולני ובקשו להונותו בדברים. „יענקל", קרא האחד, אני אומר, כי אתה נבל וחברי אומר בי אתה גנב; אמור האמת, למי הצדק? היהודי התיצב מהרה בין שניהם ואמר: גנב או נבל? הלא אני עומד בין שניהם.

משדה הספרות והמדעים.

העמים העתיקים וישראל.

מאת מתתיהו מיזיש.

(המשך)

שונה מכל מה שקדם היתה דפגישה עם יון, ההתודעות עם אירפה. היהדות ככר השיגה אז, ברעיונותיה העקריים, את רום שכלולה, היהדות ככר הספיקה לומר את מה שהיה בלבה לומר. בכר בימות אלכסנדר היו מונחים מסוימים ספרי הנביאים, חומשי תורה ורוב מזמורי תהלים. בראשית ימות היונים התחילו היהודים לפתח את נצניהם הכי נאים, אנשים בעלי טעם ספרותי ועין חדה וסוקרת עסקו בערכי החיים, עמלו להסתכל במסתרי העולם ולחקור את מרוצו, נכתבו ספרי איוב, משלי, בן סירא, קהלת. היהדות כימות היונים, בימות ממשלת הסלוקידים וגם אחריהם עד הבטל כל שארית השובה בא"י, לא חשכה כלל להתכנס בעצמה כחומט ולישן שנת צדיקיב, לישן שנת חרף, בלי חיים יפעולה, היהדות לא היתה עוד נעדרת איל ולשד החיים עד כדי התעלפות. בחביון היהדות היה עוד כבוש תקף כביר, נרדמו בה כחות טמירים של ענק, המובנים למעוף רחב, אחרי מהלך ארוך של התבססות והתגבשות היהדות התחילו הכחות הכמוסים שבה לתסום, להתבקע.

היהדות התחילה להתעורר ותעל אברותיה האדירות למען המריא לתוך העולם הגדול. התראות ישראל, עם בלתי נודע לפנים, להמערב, העירה השתוממות, מהותה המיוחדה הכריחה לחשיבות ויראת הכבוד. למרות כל מאונם, נבצר לדטובים שבמשכילי יון ורומי סלשלול את ערך היהדות. העמים העתיקים לא היו עוד כה ירודים. הקטאוס מן אַבדרה אומר, שמשה לא עשה דמות אלים, בהיותו נוכח, שאין לאלהות תבנית אדם. הוא האמין, שהשמים המקיפים את דארץ הם האל היחיד [1] משה הורה, שהמצרים והלובים, הסבורים לראות את האלהות בצורת חיות או כהמות הם כסילים, ושהיונים, הנותנים לה צורת אדם, אינם חכמים יותר; האלהות לפיהו אינה ענין אחר מאשר זאת המבילה אותנו והארץ והים, כלומר זאת שאנו מכנים שמים, תבל, טבע. איזה סכל יעיז לתאר לפנינו את האלהות הזו, בתמונה עשויה ביד אדם [2]. אף טציטוס, הבוער בשנאתו לישראל, בעל כרחו מהלל את היהדות: היהודים משיגים רק ברוח בלבד את האל היחיד, אשר הם מכבדים, הם חושבים לרשעים את אלו, העושים מחמרים נפסדים תבניות אלים בדמות אדם. אלקים הוא עצם נצחי, שאינו משתנה ואינו אובד, ומפני זה אינם סובלים פסל בעריהם וכל שבן כמקדשיהם [3]. העתיקים ידעו, שלא היתה בתוך המקדש שום תמונה, שהמקום שם היה ריק, ושמסתרי בה"ק אינם כלום [4]. וכן מעיד דיו קסיום על ישראל: האנשים האלה (היהודים) מצטינים משאר בני אדם בדרכי חייהם, ובפרט ע"י זאת, שאינם מעריצים שום אל אחר ואינם מכבדים רק אחד וכהתהלבות גדולה. אפילו בירושלים לא היתה מעולם תמונת אל; הם חושבים אותו לענין, שאינו נתן להתכטא ולא להתראות ולו הם עובדים באופן יותר נלהב, מאשר כל שאר בני תמותה [5].

כעין הערצת הטבע, כמין פנתאיזמוס זד, בלי אלילים ופסילים, בלי תמונות וציורי שוא, נראתה היהדות להעולם העתיק. איזה חזיון מפליא! פה יון המגדלת, למרות כל פלסופיה ומדע עכומיו"ת פיוטית־ברברית, עכומיו"ת העוכרת, עם כל הדרה ויפעתה, את מבטי העם וממלאה את חוג השקפתו בתמונות טפלות וציורי הבל, בנטל של משאות הדמיון, שאת רוב חכמיו לא נועזו לכחש בו, פה רומי חסרת תכן עם אופי ספוגי המנענעת ביראה על כל הבל והבל, שנמצא כעולם ומכנסת בפסיטול את כל האלילים האפשריים, שיש בממלכתה הכבידה, את כל ילידי פנטסיה חולנית של עולם נוטה

[1]) Th. Reinach: Textes d'auteurs grecs et romains p. 16.

[2]) Strabs: Geographia XXXVI.

[3]) Tacitus: Hist. V 5.—4) l. c. V 9.

[5]) Dio Cassius: Historia Romana XXXVII 18.

להתנונות גמורה. ושם בקצה סוריא עם בעל רוח מבוכר המתנשא על כל זה כעל שעשועי ילדים גדולים ותעתועי כמרי שקר. איזה נגוד! איזה רושם נהדר היתה עושה זאת. ונוסף לזה שוה לא מעט תמהון המוסר היהודי על העתיקים. הקטאוס מספר במין השתוממות, שמשה צוה על חנוך הבנים [6]. וטציטוס מספר, שהיהודים דואגים הרבה לקיום הלאום ואפילו הריגת ילד נחשכה אצלם לפשע [7]. דרומי על מרום התרכות מתפלאו שאסור להרוג ילד. באמת מתאר אפלטון, שבממלכתו העתידה, יהרגו תיכף אחרי הלדה את הילדים החלשים. בספרטה היו משליכים את התינוקות החלשים על הר טיגטוס. הקו הזה, להבדיל כין דריגת גדול לקטן, כו כרברי גם, השייך למדרגת התפתחות נמוכה, הוא מיוחד לכני יפת ומתמיד עוד היום באירפה; בתי דינים של מושבעים רגילים להקל, אם באה לפניהם אם שהרגה את ילדה הקטן. המוסר היהודי לא הבדיל בין בריה לבריה וישתומם הרומי. גם בנטיות אהרות השפיע המוסר הישראלי. אלכסנדר סברוס (אנטונינוס חברו של רבי, כפי שמשערים) "כשהוכיח את איזה איש, צוה להשמיע — מה ששמע בלי ספק מהיהודים או נוצרים — "אל תעשה לזולתך מה שאינך רוצה שיעשו לך" [8]. הקודמים לו אינם מזכירים אהבת זולת הזו, וזה פלא. יותר נזכר אצלם אורח חיי היהודים ואָפים, לפי כלארחוס, הלל אריסטו את ההתגברות על יצרם ואת הפכחות הנפלא של היהודים [9].

ליוצר היהדות נחשב משה ולכן האצילו העתיקים לו כבוד גדול ותארוהו בהכם כביר. משה היה מצוין בחכמתו ובעוז רוחו לכד את הארץ [10]. משה ירש מאביו (לפיהו יוסף בן יעקב) חכמתו ויפיו [11]. סטרבו אומר, שמשה יצא בשם מנדגים קרושים ובשם ה' ורוא הבטיח ליסוד דת, שלא תקשה כמאומה על המאמינים ולא תטיל עלידם לא תשלומי כסף ולא מצוות אחרות בלי טעם [12]. בדסטורית קיסרי רומי יש הערה מצוינה במינה. האסטרו-לוגים הכי מלומדים אומרים, שחיי ב"א אינם יכולים להמשך יותר ממאה ועשרים שנה ואומרים, שלא היה אדם שעבר את דגכול הזה והם מוסיפים, שמשה אוהב ה', כמו שאומרים ספרי היהודים, היה היחיד, שחי ק"כ שנה [13]. אמנם קצת, כמו אלכסנדר פוליהיסטור, אין יודעים דכר ע"ד משה וסבורים שהיתה אשה ושמה משה (Μωσώ) [14].

מרכזה של דת ישראל היה המקדש שבירושלים, מקדש מעורר פחד של הערצה בחסר פסילים ובעבודתו הטהורה. סטרבו [15] מבטא את תמדונו, שזיו קשור לירושלים והלאומים השבנים, תחת לקלל אותה כמשגב העריצות, הם מעריצים ומכבדים אותה כמו מקדש אל. סטרבו, שראה שנאת כל העולם לרומי, הוה למצא גם ביהודה, שכבש כמה גלילות נכרים בסוריא. את היהם הזה. אבל מעד. איך לדמות את הריקנות הפנימית שברומי עם המאור שכלו זהר בירושלים! טציטוס מספר, שלפני החורבן, יעצו קצת לטיטוס, שלא יהרוס את המקדש היפה "המהולל יותר מכל על פני דאדמה" (ultra omnia mortalia illustris) [16]. וכן אומר גם בעל ס' חשמונאים השני, שהמקדש הוא מהולל בכל העולם (ב' כ"ב). המקדש שבירושלים התאים להטעם האסתטי דמפותח מאד של העתיקים. המקדש הוא עשיר וכביר מאד [17] או יותר: "גדול מאד ויפה מאד" [18]. מבון המקדש הוא ירושלים, ירושלים היא המטרופולין של כל היהודים, של כל נושאי דגל האחדות. ולכן הוא עיר מהוללה (urbs famosa) [19]. ופליניוס הזקן אומר: "העיר הכי מהוללה

[6]) Reinach p. 19. 7.

[7]) Tacitus V 3.

[8]) Historya Augusta: Alexander Severus c 56.

[9]) Jos; c Apianem I 22.

[10]) Hecataus: Reinach 15.

[11]) Pompejus Trogus: Justinus XXXVI 2.

[12]) Strabo: Geogr. XVI 26.

[13]) Hist. Aug.: Divus Claudius c 2.

[14]) Reinach 65.

[15]) Strabo: XVI 37.

[16]) Fragmentum apud Reinach 324.

[17]) Tacitus: Hist. V 8.

[18]) Dio Cassius: XXXVII 18.

[19]) Tac. V 2.

לא רק של יהודה, אלא של כל המזרח (longo charissima orientis, non Indaeae modo) [20]. להיוני היתה המלה ירושלים קשה לבטא, כמו שמעיד על עצמו אריסטו [21]. הוא כותב עוד כמו בעברית ('Ιεροσαλήμη), אבל בבקשם לסגל לאזן וכדעתם את חשיבות ירושלים שנו להירו־סולימה (סולים הקדושה) [22] או בלי הירו, סתם סולים [23], ואת ישראל סולימיים [24]. שונאי ישראל נסו להפוך אל 'Ιεροσύλα (גונב קדשים), אבל לא עלה בידם פרסום השם הזה.

קדושת ירושלים היתה נודעת לשם. המלך הסורי דימטריוס הציע ליונתן החשמונאי, שירושלים תהיה חפשית ממסים. (חשמונאים א', י' ל"א).

(עוד יבא).

„בכור שטיא". בקונגרס לפסיכיאטריא בפאריז הוכיח פרופסור הולנדי, כי בנים פקחים וגאוניים יולדו לרוב רק לאבות באים בימים ולא לאבות צעירים. רוב האנשים הגדולים בעולם היו הצעירים שבבנים, כלומר נולדו לאבותם כבואם בימים. בתוך ע"ד אנשים גדולים, סופרים, פיטנים, אמנים מצוינים ומדיניים היו רק עשרה בכורים. ויתרם היו בני זקונים. וכן ידוע לנו, כי כל גדולי עולם בכל העתים היו בני זקונים. עד כאן דברי הפרופסור. תולדותינו מקימים את ההנחה הזאת וקדמונינו ידעוה. ספרי קדשינו מספרים לנו, כי כל גדולי אומתנו היו בני זקונים: יצחק, יעקב, יהודה, יוסף, אפרים, משה, דוד, שלמה, היו הצעירים באחיהם וגברו עליהם ברוחם ובעתידם הגדול.

שנת חוני המעגל. בישיבת חברת פסיחולוגים בברלין הרציא הפרופסור איילענבורג על אדות חולה המתמיד בשנתו זה ארבע שנים והוא בריא לגמרו. הוא איש בן מ"ו שנה, שנרדם באביב של שנת 1904 ועודנו ישן. אם מלעיטים אותו הוא אוכל ומעכל, אבל אינו פותח את עיניו ואינו מניע אבריו ואינו מדבר ואינו מרגיש על עורו אף דקירה חדה או כויה. הוא מסביר טעם מצב כזה כשיטת הרופא ד"ר אתמר רוזנבך ע"ד השינה בכלל. לפי שיטתו סבת השינה היא הרצון, הישן אבד רצונו לעבודה. והשינה הארוכה היא חסר הרצון לחיים ולפעולה, היא מחלה השוללת את כח הרצון.

ספרים חדשים.

תמונות וטפוסים. שלשים ציורים, מחזות וספורים מחיי היהודים בגליציא מאת שבח וואלקאווסקי.

מחבר הספר הזה זכה לפרסום ולחבה בזמן קצר. מאין לו הזכות הזאת? ישנם סופרים העובדים זה עשרות שנים בספרותנו ועדיין לא התפרסמו ולא התחבבו כ"כ. פתרון השאלה הוא לדעתנו כך. מר ולקובסקי לא התחיל לעסוק בספרות, כרוב סופרינו, בעודו רך בשנים ועני בנסיונות ובסר בכשרון. הוא נכנס לפרדס הספרות איש נגמר בשכלו, נגמל בכשרונו ועשיר בנסיונות ומלא וגדוש בידיעת הספרות. זהו הסוד. ולקובסקי אינו זקוק לחקות מעשי אחרים מחוץ למחננו, כמו שעושים את גדולי הסופרים העברים מתוך שהתרגלו לעשות כך בנעוריהם, כשלא היה להם עדיין טעם עצמם. הוא כותב ע"פ התעוררות שלו ולא של אחרים. הוא רואה את עמנו ואת דרכיו בעיניו הוא ולא בעינים שאולות של איזה סופר מופתי של עם זר. על כן ציוריו מקוריים ורעננים. או במלים אחרות: הוא סופר יהודי עממי ממש. הוא בא מן החיים היהודיים אל החיים היהודיים, בלי מעבר דרך גשר זר ובלי משקפים זרות. הוא מביט ומתאר ומנתח ומוצא דק אמת לאמתה ונותן לקוראיו ראי נאמן מחייהם בלתי מזויף, בלי כחל ושרק. והאמת מוצאה תמיד חן, תהי גם מכוערת, וביחוד בעת שהכל מזויף, כל אשר בחיינו הוא פחות או יותר חכוי, שאינו מרגש מיד ע"י התבונה, אבל הנפש מרגשת וקצה בו. וכשהיא מוצאה פתאם קו אור

[20]) Plinius: Hist. nat. V 70.

[21]) Jos. c. Ap. 22.

[22]) Tac. V 2.

[23]) Juvenalis; Satirae VI 544 etc, Or. Silbyll. IV 125.

[24]) Jos. c. Ap. I 27.

אמתי בלתי מלאכותי, היא **שמחה** ומתענגה. ועוד דבר יש בסופרנו זה: הומור יהודי אמתי בלתי פגום ע"י חקוי. זוהי אומנותי של מר ולקובסקי. נקוה שגם כשרון ולקוכסקי עוד יתפתח וכמו שגלה בעצמו את כח האמת וההומר היהודי יגלה עוד גם רוח פיוט יותר, ואז נוכל להתפאר בכח הספרותי הזה. הספר ראו שימצא בבית כל יודע עברית וכפרט שמחירו מצער.

מאיר קרלינער | לאה שור
מאורשים
בהורדשני. | גלוגורי.

מקרב לבנו הננו מברכים את חברנו הנכבד מר מאיר קרלינר לארושיו. מז"ט לו ולהוריו!
חברת „עזרת ישראל" — בהורדשני.

מז"ט לתלמידי החביב מר מאיר קרלינר לארושיו ומז"ט להוריו הנכבדים! איצי שפרר.

מז"ט לאחינו היקר מר מאיר קרלינר ולכלתו מרת לאה שור לארושיהם ומז"ט להורינו הטובים!
בילה וחיה קרלינר,
תלמידות ביה"ס העברי בבהורדשני.

בגיל ובחבה הנני מברך במז"ט לש"ב המכובד מו"ה שמעון ראזענבוים ראש ומנהיג הקהלה בטרשעבין להביאו את בתו מ' ריזל בקשר החתון.
רוד קליגר ע"כ כ"ב — טרשעבין.

ברכת מז"ט מקרב לבי הנני מגיש לרעי הנכבד מר יחיאל גאלדמאן מגלאזוב לבאו בברית האירוסין את מרת טילציע זיסאפפעל. מז"ט להוריהם!
יעקב כהן — גלאגוב.

מעמקי לבי אברך את רעי מר יחיאל גאלדמאן לבאו בברית הארוסין.
בנימין מאנדעלקעהר — גלאגוב.

מקירות לבנו הננו מברכים במז"ט את בן דודנו היקר מר ישראל פיש פליטאוויסק לאריסתו עם מ' שפרה זאנדהויז. גם את אבותיו נברך.
יוסף וסנדר רוטנברג — קאזאווא.

מעמק לבי אני מברך את ידידי הנכבד מר עזריאל פובם לאריסתו. ישעיה וויינברג — קראקא.

אביעה במז"ט לש"ב מר יחיאל גאלדמאן מגלאגוב ולכ"ד מ' טילא זיסאפפעל לבאם בקשר החתון.
מענדל קארפף — רישא.

מקירות לבי אביע במז"ט לרעי ש"ב היקר מר חיים קאנער לארוסיו. מז"ט גם להוריו הנכבדים.
שמעון צאנגען.

מקרב ולב עמוק הנני מברך את ידידי מר אליעזר אללוויים מרישא ליום כלילתו עב"ג מ' גליקל שטערנבאך מפרמישלא. יצחק עלענבאגען — רישא,

הנני מברך בחבה את ידידי מר אליעזר אללוויים מרישא ליום כלילתו. אלעזר רייך — רישא.

הנני מביע בחבה במז"ט לידידי הנכבד מר עזריאל פובם בקראקא לאריסתו.
יוסף רוזנצווייג — רוזוואדוב.

מעמק לבי נברך במז"ט את ידידנו מר עזריאל פובם מקראקא לארסו את מ' פראניא צוקר מאנוורם.
האחים שמואל אלעזר ויעקב נייפעלד.

ברגשי גיל ואהבה אברך את ידידי מר מיכל באנדלער מבאלובוב לבאו בקשר החתון עם מרת טאני ניימאן מסטאניסלב.
שלום אהרן ראזענטהאל — לבוב.

ברגשי גיל וחבה הננו מביעים בזה במז"ט מעמק לבנו לרענו מר צבי בעבער לאריסתו עם מ' לאה טייטעל ולקימו ממחלתו.
חיים רוד ראזמארין. בצלאל דוב בעזין.

חברות „עבריה" בבוריסלב מברכות את נשיאתן מרת מסה היזר להארסה עם מר שמואל צוועדלינג בבמז"ט ומנדבות כתר לק"ק.

הננו מביעים בזה ברכתנו מעמקי לבנו לרודנו מר יחיאל גאלדמאן ולאחותנו מרת טילא לאריסתם.
משה בלומענקראנץ ורעיתו.

מעמק לבי אביע במז"ט לידידי מר יהושע עקשטיין לחתונתו. אברהם האבעל — סטרי.

הננו מברכים במז"ט את המשפחה בית ה"ר מיכל געלבער משפיקאליץ לארישת בתם מ' רוזא עם מר הירש סיטנער. גם הצמד יהכרבו.
חתנו נחום זאמערפלעק ורעיתו.

לכל אלה שכבדונו בברכותיהם לחתונתנו משיבים אנחנו בזה את הודהנו מעמקי לבבנו.
אלימלך קרישער ורעיתו.

מקרב לבי פנימה אביעה במז"ט לאחותי מרת רייזל להארשה עם המיל"נ מר יוסף קאלטער מלאנצוט.
מז"ט לאבותי. שמואל יוסף ארנשטיין.

מאת האדמיניסטרציא.

מי זה יכול להמציא לנו את גליונות „המצפה" האלה: משנה שניה: גליון 39 וגליון 50; משנה שלישית גליון 5 וגליון 7; ומשנה רביעית גלין 46 וגליון 51 ונשלח לו תמורתם איזו חוברת טיבה.

יצא לאור ספר

תמונות וטפוסים

מאת הסופר החביב הנודע

שבח וואלקאווסקי

המכיל

שלשים ספורים, מחזות וציורים

מחיי היהודים בגליציא.

מחיר הספר 60 העיער במרקאות, ועם המשלוח עוד 5 הלר. להשינו אצל המו"ל:

S. L. Deutscher, Buchdruckerei in Podgórze.

למו"ס ראבאט הגון.

כשר לפסח

גאנזע־פעטט

ראָהעם אונד געקאָכטעם פערזענדעט טעגליך פרישעם

Juda Zins in Husiatyn (Galizien).

פרייזע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים מבערזאן, מפרעמיסלא ומסטרי זענדע אויף פערלאננען.

לחתונה ולמשתה.

המשורר הלאומי הנודע הפיטן והמרציא **חיים יוסף באקסענבוים**, מחבר הרבה שירים ליריים, נודע בתור בדחן מודרני, אשר הראה כבר כחו בחוגי משפחות חסידיות ואריסטוקרטיות לרצון כל שומעיו, מתרשה בזה להודיע, כי מוכן הוא לבל קריאה על שמחות ומשתאות. ואחראי הוא אשר כל שוטעיו יפיקו רצון. בידו יותר ממאה מכתבי-תודה ותהלה מגדולי ישראל.

תשלומין כפי ההשואה.

J. Boxenbaum, Volksdichter

Kolomea.

ערשטע קראקויער מיט עלעקטרי-שער קראפט בעטריעבענע

כשרה כשרה

דאמפף־זעלכווארען־
פאבריק

מיט דען בעסטען מאָדערנסטען מאשינען. ערציינט שענע פרימא סאלאמי וועראנעזער, ברוסט שינ-קען, קרענווירסטעל א. ז. וו. פער-זעהען מיט הכשר של הביד"צ דפה. עמפפיעהלט צו

ביללינסטען פרייזען.

אויף פערלאנגען ווירד פרייז-קוראנטע עט הכשר איינגעשיקט.

Emanuel Glaser

KRAKAU, Bożego-Ciała 8.

מהות המוסר

מאת **ישראל סירקים**

המחבר העברי הזה סלל דרך חדשה בפילוסופיה והוא מגלה תעלומות חכמה במסתרי נפש האדם. הוא חופש כל רזי הסבות, שגרמו את הדעות המוסכמות בחורת המיסר של סדר החברה. היא מהפך את בל השקרים המוסכמים ומעמידם על אמתתם, קורא לבל בלל אנושי בשמו האמתי ומראה מקורו. המחבר הוא פילוסוף עמקן ובכ"ז בעל סגנון פשוט ומובן לכל. בבל פרק ופרק הוא מגלה המון אמתיות מפליאות ומחבימות. ספר כזה לא נכתב בתובנו זה מאות בשנים. הממכר באוסט-ריא נמסר ל„המצפה".

מחירו 1.40 כתרים עם פרטא ע"י הארמיניסטרציא של „המצפה".

ספרי למוד של הפירמא הישנה

A. FAUST, KRAKAU

למוד הקריאה וסדר התפלות לנערי ישראל מתורגם בלשון פולנית ע"י ש. זייבנער מורה הדת ולשון עבר בקראקא. מחירו מכורך 60 הלר.

המדבר, מסלול לשון עבר ע"פ ד"ר אהן, מהדורה חדשה ג' חלקים. מחיר בל חלק כתר אחד.

א) **גמרא למתחילים.** בו כלולים כל דרכי הגמרא מן הקל אל החמור, על ידו יתפתח שכל הנער, להתרגל ולהבין בהויות דאביי ורבא. עם באור רחב, שעל ידו יהיה נעזר התלמיד להבין דברי הגמרא. ונוסף בו מלון תלמודי זארגאני, המבאר מלים תלמודיים קשים הנמצאים בספר הזה ע"פ א"ב. מחירו 1.30 כתרים.

ב) **גמרא לתלמידים.** בו כלולים דברי הגמרא היותר מפולפלים, למען יתחדד שכל הנער, להבין את הענינים היותר נשגבים. הגמרא לתלמידים הוא עם פירש"י בשלמות, וגם בו נוסף מלון תלמודי־זארגאני, בנ"ל. 1.45 בתרים.

ג) **סוגית הגמרא.** עם פירש"י ותוספות, בו יבואו סוגיות שלמות הבנויות על יסוד משא ומהן פלפולי, נועד לנערים, שכבר יש להם ידיעה ממשית להבין סוגיא שלימה בכל מקצעות הש"ס. בסופו נדפס **קובץ חדושים** והוא ילקוט חדש מנדולי מפרשי הש"ס אנשי השם, לחדד בהם את שכל הנער. מחירו 2 כתרים. אחרי אשר יגמר התלמיד את ג' ספרים האלה, יבול לילך לבטח דרכו, בלמדו בעצמו במסכתות הש"ס בלי עזר המורה. בבל ג' האלה ישנם גם פרקי אגדה, בהם נבללו מדות, מוסר ודינים, בבדי שיקלוט הנער הלומד את המאור שבתורה.

בל אלה נערבו ונסדרו על ידי: **יעקב גאלדמאן** איש פינסק.

הממכר הראשי הוא אצל **א. פויסט בקראקא.** — למוכרי ספרים רבט.

מודעה נחוצה לעוברי אורח.

אתכבד בזה להודיע לכל הנוסעים הנכבדים, כי העתקתי את בית־מלוני, שהי' לי עד כה ברחוב מנישא, לביתי העומד ברחוב דאָבראמילער-שטראססע נומר 3 אם טהאָר ומיום 4-טען נאָוועמבער הבע"ל יהי' אי"ה בית-מלוני שמה, פתוח בחדרים יפים ומרוחים נחמדים למראה, וארוחתי ארוחת תמיד, תהי' ערוכה לפני כל העוברים ונוסעים דרך עירנו, במאכלי מעדנים ובכל מיני משקאות היותר טובים, ערבים לחיך טועמם, בנקיון גדול ובתכלית הבשרות, כאשר יעידון ויגידון עלי והאורחים הנכבדים בעצמם, אשר כבר בקרו אותי עד היום, ואשר יבקרוני הלאה ברצות השם, והנני עומד הבן בכל עת לשרת את כל הבאים תחת צל קורתי על צד היותר טוב ובאופן היותר מועיל.

משה ראטהמאן, האטעל עט רעסטוראציאן

פרעמישלא, דאבראמילערשטראססע 3.

בתיבתי:

M. Rothmann, Przemyśl, Dobromilerstr. 3

Hotel & Restauration.

קמח לפסח!

אנחנו מודיעים בזה, כי הבשרנו את הרחיים שלנו, הנודעת בשם הפירמא „מאָטאָרענמיהלע בוטשאטש", לטחינת קמחא דפסחא בהכשר הרב הגאון אב"ד דק"ק סטאניסלוי ובהשגחת הכר"צ דפה. הטחנה מתוקנת ומשובללת בכל המכונות החדשות ובכל תקון על אופן היותר טוב. ובל אשר יבוא אתנו בברית המסחר יבול להיות נכון ובטוח, בי יפיק רצון על כל אופנים הגדרשים מהקונה עצהיו"ט. הכשר עם רשימת המקחים נשלח חנם לבל דורש.

בוטשאטש.

חיים שור **יהודא שאפירא**

חיים וויסעלבערג **יוסף גאטטפריעד**

זרגון ולשון-עבר

(למי משניהם היתרון?)

בן שם הספר — המכיל י"ג פרקים גדולים — שיצא עתה לאור, הנותן פתרון לשאלה האקטואלית עפ"י מופתים הסטו-רים ומדעיים, באופן שכל הכתות והצדדים ימצאו חפץ בו.

מחירו כתר ועשר אגורות (1 K 10 h) וישולח חפשי.

להשיגו אצל המחבר והמו"ל:

M. J. HEILMANN

Podgórze, Józefinska 24.

להשיג גם אצל מובר ספרים:

L. Fortgang, Kaschau, (Ungarn).

די נייעסטע ביכער!

די יודישע אוצרות, רבניצקי	—.30
שטרייקס, זייער בעדייטונג און נוצען	—.15
שטוטג. קאנגרעס און זיינע פראבלעמען	—.40
די יודישע ארבייטער אין רוסלאנד	1.30
הערשעלעס ארבייטער-ליעדער	—.60
מענדעלע מו"ס יובילעאום אויסג. I באנד	3.—
געדאנקען און מאָטיווען	— 30
וואס אוז אזוינס דער יוד. ארבייטער	—.10
גאט פון נקמה, דראמא, אש	—.90
משיח'ס צייטען, דראמא, אש	—.90
גאט, מענש און טייוועל, דראמא, גאָרדין	1.25

צו בעקומען אין דער ביכער-אגענטור פון:

M. Ehrlich, Podgórze, Salinarna Nr. 5.

מכתבים ללמד

ערכתי לי שיטה שלמה ומסוימה להורות תלמידים את השפה העברית מרחוק עפ"י מכתבים. המתלמדים יוכלו לרכוש להם את השפה על נקלה ולבוא בה לידי שלמות בכל מקצעותיה, בדקדוק, בכתיבה, בקריאה ובדבור. פרוספקט חנם. מכתב לדוגמא חצי הכתר במרקאות.

שבח וואלקאווסקי.

Krakau, Miodowa 9.

פיר זיעף־ארבייטער

דראטגעווערבע אללע סאָרטען אונד זיעפ-רייפען צו האבען ביללינ ביי:

L. Apermann Brody, Postfach 25.

זה עתה יצא לאור ספר יקר הערך

(לא נדפסו רק טועטים)

דברי ימי ישראל
בתוגרמה

ח"א, משנת ה"א—ד"פ.

ע"פ מקורים נאמנים מכתבי-יד וספרים נדפסים מהחכם הגדול דורש קדמוניות ישורון, שלמה א. רוזאנעס מרוסטשוק. גם נוספה בו רשימה מהספרים, שנדפסו בתוגרמה מהחכמים הגדולים ד"ר פארגעס וד"ר מארכס נ"י. — בן נמצא בתוכו הרבה מכת"י „מגן אברהם" קונטרס השמות לר' אברהם מוטאל משלאָניק (נזכר בס' כנה"ג וג"פ ועוד) בן מגלת סאראגוסא (סארקאסטא) מכת"י ועוד ענינים יקרים.

234 אָקטאוו זייטען.

מחירו 7 כתרים. ולמו"ם ראבאט.

L. Schwager & D. Fränkel

Husiatyn, Öster.

Wyd.: { **Naftali Hof.** / **S. M. Lazer.**

Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer.

Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu